

Évadkezdő filharmóniai kitekintő

Az ember néha annyira belemerül saját munkájába, hogy nem jut ereje, ideje kicsit felemelni a fejét, körülnézni, mi történik a szakmájában legalább a közvetlen szomszédságában. Hasonlóan van ez a hazai komolyzenei életben is, és bár Romániában jelenleg 16 állandó szimfonikus zenekar működik filharmónia típusú intézményi keretek között (a fele a tágabb értelemben vett Erdélyben), gyakran csak érintőleges a szakmai tapasztalatcsere közöttük, ha egyáltalán van. Váradi filharmóniás éveim alapján mondhatom, ez a ritka dialógus sem intézményesített szintű, inkább hozzák-viszik a híreket zenekarról zenekarra a vendégszólísták, karmesterek, a vándorló hangszeres muzsikuszegítőik vagy épp a zenekari anyagok miatt egymással gyakran egyeztető kottatárosok, nem utolsósorban zenei titkárok.

Valamikor az itthoni facebook-kezdetek korszakában keresett meg hazai zeneintézményeket egy bukaresti kolléga azzal az igénnyel, hogy internetes gyűjtőfelületet hozna létre, ahova minden hazai filharmónia programját aktualizálva posztolná. Az ötletet remeknek tartottam, ha nem is tartózkodhat az ember egyszerre csak egy városban, tanulságos lehet látni, hogy ki mivel foglalkozik éppen zenei téren. A fórum sajnos néhány év működés után elhalt. Igaz, ma már egyszerű bármelyik zenekar honlapján, közösségi oldalán tájékozódni az aktualitásokról. Pedig egy hasonló gyűjtőoldal ötlete akár odáig is mehetne, hogy még valamilyen kulturális kapcsolatfelvétel is születhet a dologból, együttműködés nevesebb művészek közös erővel való idecsalogatására.

Kis földrajzi kitérőt téve mondom még, hogy nyugati szomszédunknál 2005-ben fogalmazódott meg az ötlet a budapesti Művészetek Palotája kezdeményezésére az úgynevezett Magyar Szimfonikus Körkép rendezésére, ami évadonként legalább egy pesti megmutatkozást kínál a fővároson kívüli

szimfonikus zenekaroknak a – minden más nívós vidéki fesztivál ellenére – fajsúlyában még mindig Budapest-központú zenei-kulturális dömpingben. Bár a vidéki zenekarok pesti koncertjeinek szervezési hiányosságai miatt azóta is sok kritika érte ezért a sorozatért a Müpát, akkor is, kérem, hol vagyunk mi még egy ilyen kezdeményezéstől.

Persze Váradról nézve több szempontból is messze van a román főváros, a bukaresti központú, kétévente zajló George Enescu Nemzetközi Fesztivál pedig nyilvánvalóan a neves külföldi zenekarokat preferálja meghívni, elsősorban a közönség igényeit figyelembe véve. De minden bizonnyal jót tenne néhány hazai zenekar nívójának, ha legalább évente egyszer bemutatkozhatna másutt is, mint saját, megszokott székhelyén.

A fenti gondolatok jegyében igyekeztem kialakítani egy évadkezdő körképet a hazai zenekarok kínálatáról a honlapjaik szeptember közepi állása alapján.

A teljesség kedvéért, az említett tizenhatok székhelye: Szatmárnémeti, Nagyvárad, Arad, Temesvár, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyszeben, Brassó, a Kárpátoktól délre Craiova,

Râmnicu Vâlcea, Pitești, Ploiești, Bukarest, keletre Botosán, Jászvásár, Bákó.

Először is, a zeneintézmények honlapjairól szólva, nem árt néhány kisebb észrevételt tenni. Praktikusság szempontjából nálam vezet a Kolozsvári Transilvania Filharmónia lényegre törő weboldala, ahol mindenféle intézménytörténeti bevezető és igazgatói köszöntgető nélkül, azonnal az aktuális programmal találjuk szemben magunkat, látványos képanyaggal, és online koncertjegyet is igényelhetünk, bár elég körülményesen. A direktség alapján nálam második Marosvásárhely, megjelenés alapján pedig Craiova. A műsorok aktualizáltsága terén Arad és Botosán a sor végén kullog. Három filharmónia tartja itthon fontosnak, hogy magyar nyelvű internetes felülete is legyen: Nagyvárad, Szatmárnémeti és Marosvásárhely.

Általános észrevétel, hogy amelyik honlapon létezik egyáltalán lehetőség például angol nyelvre váltani, ott is többnyire hiányos, nem aktualizált vagy „még nem működő” az idegen nyelvű felület.

Értékelendő az is, hogy bővített koncertelőzetesekkel szolgál néhány honlap, Várad, Temesvár és Craiova esetében. Rokonszenves, hogy a jászvásáriak vonzó dizájnú plakátjaikat is feltöltik lapjukra.

Az évadkezdés és a heti rendszerességű koncertezés persze nem minden intézményre jellemző, nem is mindenütt egyértelmű, hiszen vannak nyári fesztiválokat kiszolgáló vagy rendező zenei együttesek, valamint olyan zenekarok, melyek nem kizárólag szimfonikus jellegű hangversenyeket tartanak, de színházat és/vagy operát is kiszolgáló tevékenységet folytatnak. Akad, ahol a nyár végi koncerttevékenység belefolyik egy őszi fesztiválba.

Szeben majdnem egész hónapos operafesztivállal kezdi az őszt, Craiova a szimfonikusokat is mozgósító dzsesszfesztivállal indít, Bákóban pedig román zeneszerzőknek szentelnek hagyományos kortárs zenei fesztivált, míg Botosán a hagyományos Enescu-napokkal indít.

A legtevékenyebbek a temesváriak, itt már augusztus 31-én megkezdődött az évad, őket követték a szatmáriak (szeptem-

ber 6.), marosvásárhelyiek, pitești-iek (13-án), aradiak (15-én). A zenekarok többsége szeptember 20–28. között nyitott, legkésőbb, október elején, Bákó, illetve Botosán, végül október 4–5-én a bukaresti Enescu filharmónia.

Némely zeneintézmény kiemeli, hányadik évadát indítja, mintegy igazolva kontinuitását, az évadnyitó programot mustrálva így rögtön szemünkbe ötlük, hogy a Râmnicu Vâlcea-iek 24 esztendősek, Pitești mindössze 12 éves, Ploiești 66. Kerek 150 esztendőre, a Román Filharmóniai Társaság alapításának évére a bukarestiek vezetik vissza magukat, ehhez méltó módon évfordulós, ünnepi évadot hirdettek. Erdélyi tájainkon a filharmóniák feltüntetett alapítási éve általában az 1945 utáni megalakulást, esetenként az állami intézménynyé való újra- vagy átalakulást jelzi, persze történeti kitekintőjében nagyjából mindenki taglalja az ennél jóval régebbre visszavezethető kezdeteket.

A Kulturális Emlékezet Intézete (cIMEC) a honlapján 18 romániai filharmóniát sorol fel (szemben a már említett 16-tal), elérhetőségekkel, viszonylag frissítve. Ezekből a legfiatalabbak és a legfurcsábbak Giurgiu és Târgoviște, ez a „plusz kettő”. Esetükben a Bukaresti Zeneművészeti Egyetem közelsége határozta meg a zenekarok alapítását, több, a fővárosból ingázó hangszeres zenésszel kiegészülve. Előbbi városban 1999-ben, utóbbiban 2007-ben alakult zenekar. Târgoviște esetében még nyomon követhető az interneten egy-egy időszaki hangverseny programja, de

Giurgiu tekintetében már rejtély, hová tűnt a fiatal bukaresti zenészek által 11 éve alapított együttes.

Két, az eddigi felsorolásokban nem szereplő nagyváros kedvéért kitérőt teszek. Bármennyire is népes Galac, még sincs önálló filharmóniája, itt a Nae Leonard Opera- és Operettszínház zenekara kisebb-nagyobb rendszerességgel tart szimfonikus koncerteket. Hasonló a helyzet az alkalmi hangversenyekkel Konstancán, ahol az Oleg Danovski Nemzeti Opera- és Balettszínház furcsa hibridje 2004-ben jött létre három korábbi önálló intézmény, az opera, a színház és a filharmónia kvázi megszüntetésével, hangzatosabban: összevonásával, ami persze nem hazai lelemény, hiszen erre számos európai példa akad gazdagabb országokban is.

Visszatérve a kínálatra, nézzünk körül az évadnyitó műsorválasztások tekintetében is. Itt ismét a kolozsváriakat kell az élen említenem, akik évadnyitáskor egykori kiváló karmesterükre, a húsz esztendeje elhunyt Erich Bergelre emlékeznek, nagyszerű és helyénvaló műsorválasztással: Brahms *Német rekviemjével*, saját dirigens, Gabriel Bebeșlea irányításával. Az erdélyi szász Bergelt a hatvanas években a kommunista hatalom három és fél év börtönre, illetve kényszermunkára ítélte, mert merészelt egyházi műveket is műsorra tűzni. A hetvenes években Herbert von Karajan karmester személyes közbenjárásának köszönhetően Bergel elhagyhatta az országot, ezt követően bontakozott ki fantasztikus iramban méltán elismert nemzetközi karrierje.

Nagyszabású és elegáns vokál-szimfonikus kezdés tekintetében érdemes odafigyelni a jászvásáriakra és a szebeniekre is. Nagyszebennek az operafesztiválba illő a nyitása Verdi nagylélegzetű *Rekviemjével*, stílusosan olasz karmesterrel, David Crescenzivel, aki egyébiránt tavaly óta a Kolozsvári Román Nemzeti Opera művészeti vezetője. Jászvásáron szintén nagyszabású remekmű – Beethoven: *Missa solemnis* – az évadnyitó menüje. Idevehető még Brassó is, ahol Beethoven *IX. szimfóniája* is a nyitóprogram része.

A legszimpatikusabb klasszikus faktúrájú és/vagy összetételű műsoroknál (nyitány-versenymű-szimfónia) számomra toronymagasan vezetnek a bukarestiek, ahol egy igazi nemzetközi sztár, Christian Zacharias zongorázik-vezényel. Nyil-

ván ott a költségvetésből futja ilyen szintű meghívottakra. Mindenesetre a fővárosban egy rendkívül tiszta, klasszikus összeállítású Beethoven-programot találunk a szerző korai-középső korszakából. Egységesen szép és megnyerően egyszerű, de nagyszerű a szintén Beethoven-nyitóprogram Pitești és a Mozart-műsor Râmnicu Vâlcea esetében.

Érdekesség még, hogy négy városban is egymástól függetlenül vonzóknak találták Brahms fajsúlyos német romantikus muzsikájával nyitni az évadot, így Szatmáron, Váradon, a már említett Kolozsvárott és Ploiești-en is. Brahmsot csak Beethoven előzi meg két helyszínnel országos évadkezdő népszerűség tekintetében: Marosvásárhely, Brassó, Râmnicu Vâlcea, Pitești, Iași és Bukarest. Fontos kiemelni, hogy Debussy halálának 100. évfordulójára egyedül Váradon gondoltak, méltó, egyik legnépszerűbb és legösszetettebb zenekari munkájával, *A tengerrel*.

Nálam a legnemzetközibb műsor díját a marosvásárhelyiek nyerték el, egy magyar–román–német–oros „koprodukciós” nyitókoncerttel: az erdélyi származású, Németországban élő Gábor Ferenc vezényletében Matei Pop fiatal kolozsvári zeneszerző *1. és 2. máramarosi szvitjével*, az oroszországi Eduard Kunz zongoraszólójában Rahmanyinov népszerű *2., c-moll zongoraversenyével*, valamint Beethoven *I. szimfóniájával*.

Arad az egyetlen, ahol barokk koncerttel indul az évad, ami szép gesztus

a klasszikus-romantikus repertoár egyedulalma mellett, s a kamarazenekari faktúrájú megnyitónak remélhetőleg nem az a sajnálatosan régóta nyílt titok az oka, hogy az aradi zenekar létszámhiánnyal küszködik.

Kortárs román zenével a már említett Bákó és Botosán mellett Brassó és Temesvár is merész éllavas. A temesváriak presztízsüket tekintve megengedhetik maguknak, hogy szinte csupa kevésbé ismert, nem feltétlenül a közönség kedvencei közé tartozó darabbal indítsanak: a 63 esztendő, bukaresti zenei nevelésű Andrei Tănăsescu *Tropaeum Traiani* című, dák-római időkre reflektáló művével, valamint két kevésbé ismert kompozícióval, Bruch *Szvit orosz népi dallamokra* című kompozíciójával és Rimszkij-Korszakov *Mese Szaltán cárról* című szvitjével. Brassóban a japán illetőségű karmester, Soga Daisuke, akinek a kilencvenes évek elejéig nyúlik vissza a zenekarral való szakmai együttműködése, a már említett főmenü, Beethoven *IX. szimfóniája* mellé olyan hazai ízeket tált, mint Ciprian Porumbescu *Crai Nou* szvitjét (a karmester saját hangszerelésében), valamint saját darabját, *Fantázia román dallamokra* címmel. A társítás enyhén szólva tarka.

Ha már hazai ízeknél tartunk, érdemes megemlíteni, hogy Nagyvárad és Temesvár zenekarai nyár végi szabadtéri koncerttel ünnepelték meg előre is a nagy egyesülés centenáriumiát, közönségcsalogató repertoárral. A szatmári filharmonikusok még tavasszal teljesítették az egyesülési évfordulós koncert-kötelezettségüket Paul Constantinescu *Bizánci húsvéti oratóriumával*.

Nem esett még szó az alakulását tekintve fiatalabb együttesek közé tartozó Székelyföldi Filharmóniáról, mely sajnos szeptember közepére még nem tette közzé évadtervét. A székelyudvarhelyi központú zeneintézmény szintén rendszeres hangversenyévadot tart, ha nem is heti rendezvényekkel. Ezt a koncertről koncertre újra összeálló zenekart több különböző városból érkező számos kiváló fiatal erdélyi magyar hangszeres zenész táplálja.

Végezetül nézzünk szét a karmesterek és szólisták között. A tapasztalat az, hogy a zenekarok többsége saját állandó karmesterével kezd, vagy már jól bevált állandó meghívott státuszú vendégkarmesterrel. Kivétel a sorban Temesvár, ahol a

brassói opera dirigense, Mircea Holiarțoc indít évadot, míg Râmnicu Vâlcea a temesváriak állandó karmesterével, Gheorghe Costinnal kezd. A japánok, úgy látszik, kedvelik a romániai zenekarokat, két esetben is (Szatmár és Brassó) találunk olyan japán vendégkarmestert, akinek a kilencvenes évekig visszavezethető jó szakmai kapcsolatai hazai zeneintézményekkel (Soga Daisuke, illetve Ozaki Sinja). Két további esetben japán zongorista hölgyeket is találunk a nyitóműsorokban (szintén Szatmáron, illetve Temesváron).

A szólistát igénylő műsorok tekintetében a zongoraversenyek és hegedűversenyek dominálnak, Pitești a kivétel, ahol Mozart egyik zenei gyöngyszeme, az *A-dúr klarinétverseny* a középső menüpont, egy ismét csak szinte minden romániai zenekarhoz visszajáró meghívott karmesterrel, a Váradon is közkedvelt holland Theo Woltersszel.

A szólisták sorát nézve (a korábban említett bukaresti sztárvendéget leszámítva) két hegedűművészt tudnék kiemelni minőségi alapon: Florin Croitorut (Râmnicu Vâlcea, Paganini-műsorral) és Artur Kaganovskiyt (Nagyvárad, Brahmszal).

Októberre a munka tehát elkezdődött a hazai filharmóniaknál, remélhetőleg az új évadban a közönség továbbra is kitart kedvencei mellett, és az egyre populárisabb irányba toló műsorpolitikák ellenére a zenekarok is kitartanak a méltó zenei értékek mellett.

TÓTH GÁBOR